

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta neuvoston päätökseksi Euroopan unionin ja Armenian tasavallan välisen, Euroopan unionin rikosoikeudellisen yhteistyön viraston (Eurojust) ja rikosasioissa tehtävästä oikeudellisesta yhteistyöstä vastaavien Armenian tasavallan toimivaltaisten viranomaisten välistä yhteistyötä koskevan sopimuksen allekirjoittamisesta unionin puolesta sekä kyseisen sopimuksen tekemisestä

Perustuslain 96 §:n 2 momentin perusteella lähetetään eduskunnalle Valtioneuvoston kirjelmä ehdotuksesta neuvoston päätökseksi Euroopan unionin ja Armenian tasavallan välisen, Euroopan unionin rikosoikeudellisen yhteistyön viraston (Eurojust) ja rikosasioissa tehtävästä oikeudellisesta yhteistyöstä vastaavien Armenian tasavallan toimivaltaisten viranomaisten välistä yhteistyötä koskevan sopimuksen allekirjoittamisesta unionin puolesta.

Helsingissä 25.1.2024

Oikeusministeri Leena Meri

Neuvotteleva virkamies Miia Ljungqvist

EHDOTUS NEUVOSTON PÄÄTÖKSEKSI EUROOPAN UNIONIN JA ARMENIAN TASAVALLAN VÄLISEN, EUROOPAN UNIONIN RIKOSOIKEUDELLISEN YHTEISTYÖN VIRASTON (EUROJUST) JA RIKOSASIOISSA TEHTÄVÄSTÄ OIKEUDELLISESTA YHTEISTYÖSTÄ VASTAAVIEN ARMENIAN TASAVALLAN TOIMIVALTAISTEN VIRANOMAISTEN VÄLISTÄ YHTEISTYÖTÄ KOSKEVAN SOPIMUKSEN ALLEKIRJOITTAMISESTA UNIONIN PUOLESTA

1 Tausta

Eurojust perustettiin 6.3.2002 voimaan tulleella päätöksellä Eurojust-yksikön perustamisesta vakavan rikollisuuden torjunnan tehostamiseksi (2002/187/YOS), jäljempänä Eurojust-päätös. Eurojust-päätöksen tavoitteena on edistää ja parantaa tutkinta- ja syytetoimien koordinoitua jäsenvaltioissa sekä parantaa yhteistyötä jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten välillä ja tukea niitä. Eurojust-päätöstä on muutettu neuvoston päätöksellä 2009/426/YOS.

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus EU 2018/1727 Euroopan unionin rikosoikeudellisen yhteistyön virastosta (Eurojust) ja neuvoston päätöksen 2002/187/YOS korvaamisesta ja kumoamisesta (Eurojust-asetus) on annettu 14.11.2018. Asetus on tullut voimaan 12.12.2019. Eurojust-asetuksen 47 ja 52 artiklassa säädetään, että Eurojust voi luoda ja pitää yllä yhteistyösuhteita kolmansien maiden viranomaisten kanssa yhteistyöstrategian mukaisesti. Tätä varten Eurojust laatii komissiota kuullen neljän vuoden välein yhteistyöstrategian, jossa määritetään ne kolmannet maat ja kansainväliset järjestöt, joiden kanssa tehtävään yhteistyöhön on operatiivinen tarve. Eurojustin kollegio hyväksyi marraskuussa 2019 ensimmäisen tällaisen strategian vuosille 2020-2023. Armenia on yksi yhteistyöstrategian piirissä olevista maista.

Neuvosto antoi komissiolle luvan neuvotella yhteistyösopimus mm. Armenian kanssa 1.3.2021. Neuvottelumandaattiin liittyen on eduskunnalle annettu E-kirje E 165/2020 vp: Komission suositus neuvoston päätökseksi luvan antamisesta aloittaa neuvottelut Euroopan unionin ja Algerian, Armenian, Bosnia ja Hertsegovinan, Egyptin, Israelin, Jordanian, Libanonin, Marokon, Tunisian ja Turkin välisistä, Euroopan unionin rikosoikeudellisen yhteistyön viraston (Eurojust) ja näiden kolmansien maiden rikosoikeudellisen yhteistyön alalla toimivaltaisten viranomaisten välillä tehtävää yhteistyötä koskevista sopimuksista.

Komissio aloitti neuvottelut Armenian kanssa huhtikuussa 2022. Neuvotteluosapuolet saavuttivat alustavan yhteisymmärryksen lokakuussa 2022.

Koska asian käsittely eteni neuvostossa erittäin nopeasti, valtioneuvosto antoi eduskunnalle tietoa asiasta ensi vaiheessa kiireellisellä E-jatkokirjeellä EJ 6/2023 vp. Nyt annettava U-kirjelmä on pääosin saman sisältöinen kuin annettu E-jatkokirje.

2 Ehdotuksen tavoite

Komission ehdotukset koskevat Euroopan unionin ja Armenian tasavallan välisen, Euroopan unionin rikosoikeudellisen yhteistyön viraston (Eurojust) ja Armenian tasavallan rikosoikeudellisesta yhteistyöstä vastaavien toimivaltaisten viranomaisten välistä yhteistyötä koskevan sopimuksen allekirjoittamista unionin puolesta sekä kyseisen sopimuksen tekemistä.

Yhteistyösopimuksen tavoite on kehittää Eurojustin ja Armenian suhteita siten, että sopimuspuolet voivat tehdä tehokasta yhteistyötä ja vaihtaa keskenään tietoja järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi.

3 Ehdotuksen pääasiallinen sisältö

Eurojustin ja Armenian välinen sopimus vastaa pitkälti Eurojustin kolmansien maiden kanssa aiemmin tekemiä yhteistyösopimuksia. Eurojustilla on yhteistyösopimukset Ukrainan, Montenegron, Islannin, Sveitsin, Norjan, Yhdysvaltojen, Makedonian, Liechtensteinin, Moldovan ja Albanian, Georgian ja Serbian kanssa.

Ehdotetun sopimuksen 1 luku sisältää säännökset tavoitteista, soveltamisalasta, sopimukseen sovellettavista määritelmistä, yhteyspisteistä, yhteyssyyttäjästä, yhteystuomarista, operatiivisista ja strategisista kokouksista sekä yhteisien tutkintaryhmien perustamisesta.

Sopimuksen 2 luku koskee tietojenvaihtoa ja tietosuojaa, joka on sopimuksen keskeinen osa. Sopimus varmistaa osaltaan korkean tietosuojan tason. 10–22 artiklassa vahvistetaan tietosuojaa koskevat peruseriaatteet, mukaan lukien käyttötarkoituksen rajoittaminen, tietojen laatu ja erityisten tietoryhmien käsittelyyn sovellettavat säännöt, rekisterinpitäjiin sovellettavat velvoitteet, mukaan lukien tietojen säilyttämisajat, lokitiedot ja dokumentointi, turvallisuus ja siirrettyjen henkilötietojen osalta yksilön oikeudet, jotka koskevat muun muassa tietoihin pääsyä, niiden oikaisemista ja henkilötietojen automaattista käsittelyä, riippumatonta ja tehokasta valvontaa sekä hallinnollisia ja oikeudellisia muutoksenhakukeinoja.

Sopimuksen 9 artiklan mukaan henkilötietoja saa käsitellä ainoastaan artiklassa määriteltyihin tarkoituksiin, eli rikosten torjumiseen, tutkimiseen ja paljastamiseen, niihin liittyviin syytöksiin tai rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa varten 10 artiklan 6 kohdan ja toimivaltaisten viranomaisten valtuuksien rajoissa. Lisäksi toimivaltaisen viranomaisen on viimeistään henkilötietoa siirtäessä ilmoitettava vähintään yksi erityinen tarkoitus, jota varten tiedot siirretään.

Sopimuksen 2 luvun 10 artikla sisältää säännöksen henkilötietojen siirrossa noudatettavista yleisistä tietosuojaperiaatteista.

Sopimuksen 11 artikla koskee rekisteröityjä ryhmiä ja erityisiä henkilötietoryhmiä sekä niille annettavia lisäsuojatoimia. Artiklan 1 kohta rajoittaa uhrien, todistajien ja muiden sellaisten henkilöiden, jotka voivat antaa tietoa rikoksesta, henkilötietojen siirtämistä. Siirtäminen on sallittua ainoastaan, jos se on ehdottoman tarpeellista ja oikeasuhteista yksittäistapauksissa vakavan rikoksen tutkintaa ja siihen liittyviä syytöksiä varten. Artiklan 2 kohdassa vastaavanlainen rajoitus on laadittu koskemaan rotua tai etnistä alkuperää, poliittisia mielipiteitä, uskonnollista tai muuta vakaumusta taikka ammattiliittoon kuulumista ilmentävien henkilötietojen, geneettisten tietojen, luonnollisen henkilön yksiselitteistä tunnistamista varten käsiteltyjen biometristen tietojen, henkilön terveyteen liittyvien tietojen tai seksuaaliseen käyttäytymiseen tai suuntautumiseen liittyvien tietojen siirtämistä. Artiklan 3 kohdan mukaan 1 ja 2 kohdan tarkoittamien henkilötietojen siirtämisessä osapuolten (Eurojust ja Armenian viranomaiset) on varmistettava, että siirtämisessä sovelletaan lisäsuojatoimia.

Sopimuksen 12 artiklassa rajoitetaan henkilötietojen täysin automatisoituun käsittelyyn perustuvaa päätöksentekoa, josta on mahdollista poiketa, mikäli päätökset ovat lain mukaan sallittuja vakavan rikollisuuden tutkimista ja siihen liittyviä syytöksiä varten ja niihin sovelletaan rekisteröidyn oikeuksia ja vapauksia koskevia asianmukaisia suojatoimia. Vähimmäissuojana rekisteröidyllä on oikeus vaatia, että tiedot käsittelee luonnollinen henkilö.

Sopimuksen 13 artiklassa rajoitetaan vastaanotettujen henkilötietojen edelleen siirtämistä. Lähtökohtana edelleen siirtämiselle kaikissa artiklan tilanteissa on se, että osapuoli, jolta tieto on saatu, on antanut nimenomaisen ennakkoluvan edelleen siirtämiseen, tietoa käytetään samaan tarkoitukseen, johon alkuperäinen tietojenvaihto on perustunut ja että tietosuojan riittävydestä huolehditaan.

Rekisteröidyn oikeuksista säädetään 14, 15, 17 ja 22 artikloissa. Nämä sisältävät rekisteröidyn oikeuden tiedonsaantiin, oikeuden oikaista tai poistaa tietoja taikka niihin pääsyn rajoittamisen, oikeuden saada tieto tietoturvaloukkauksesta sekä oikeuden tehokkaiisiin oikeussuojakeinoihin.

Sopimuksen 3 luku koskee tietojen luottamuksellisuutta ja 23 artiklan mukaan EU:n turvallisuusluokiteltujen ja arkaluonteisten turvallisuusluokittelemattomien tietojen vaihtamiseen on sovellettava Eurojustin ja Armenian toimivaltaisten viranomaisten välillä tehtyä käytännön yhteistyöjärjestelyä.

Sopimuksen 4 luvun 24 artiklassa säädetään toimivaltaisten viranomaisten vastuu- ja korvauskysymyksistä.

Sopimuksen 5 luvussa säädetään sopimuksen loppumääräykset sisältäen määräykset kulujen jakamisesta, käytännön yhteistyöjärjestelystä, suhteesta muihin kansainvälisiin instrumentteihin, sopimuksen täytäntöönpanoon liittyvästä ilmoituksesta, sopimuksen voimaantulosta, soveltamisesta, muuttamisesta ja täydentämisestä, sopimuksen uudelleen tarkastelusta ja arvioinnista. Sopimuksen 5 luku sisältää myös riitojen ratkaisua ja sopimuksen soveltamisen keskeyttämistä koskevan lausekkeen. Lisäksi 5 luvun 33 artiklassa määrätään sopimuksen irtisanomisesta.

4 Ehdotuksen oikeusperusta ja suhde suhteellisuus- ja toissijaisuusperiaatteisiin

Ehdotuksen päätavoitteet ovat Eurojustin ja Armenian välinen yhteistyö rikosasioissa sekä riittävien takeiden käyttöönotto yksityisyyden, perusoikeuksien ja yksilön vapauksien suojaamiseksi tätä yhteistyötä varten. Ehdotuksen aineellisenä oikeusperustana on henkilötietojen suojaa koskeva Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 16 artiklan 2 kohta ja Eurojustin toimintaa ja tehtäviä koskeva SEUT 85 artikla.

SEUT 218 artiklan 5 kohdassa määrätään neuvoston päätöksistä ”joilla annetaan lupa sopimuksen allekirjoittamiseen ja tarvittaessa sen väliaikaiseen soveltamiseen ennen sopimuksen voimaantuloa”, ja SEUT 218 artiklan 6 kohdassa määrätään ”sopimuksen tekemistä” koskevasta neuvoston päätöksistä. Koska ehdotus koskee aloja, joilla sovelletaan tavanomaista lainsäätämisyjärjestystä, edellytetään Euroopan parlamentin hyväksyntää ennen sopimuksen tekemistä koskevaa neuvoston päätöstä. Sen vuoksi sopimuksen tekemistä koskeva menettelyllinen oikeusperusta on SEUT 218 artiklan 6 kohdan a alakohdan v alakohta. Neuvosto tekee ratkaisunsa määränemmistöllä molemmissa vaiheissa. Ehdotetun sopimuksen tavoitteet voidaan saavuttaa vain tekemällä sitova kansainvälinen sopimus, jossa määrätään tarvittavista yhteistyötoimista ja jossa varmistetaan perusoikeuksien suojeleminen. Valtioneuvoston arvion mukaan ehdotus on suhteellisuusperiaatteen mukainen.

Eurojust-asetuksen 56 artiklan 2 kohta määrittelee tilanteet, joissa Eurojust voi siirtää operatiivisia henkilötietoja kolmannen maan oikeusviranomaisille. Henkilötietojen siirtäminen edellyttää, että Eurojustin ja yhteistyömaan, tässä Armenian, välillä tehdään sitova kansainvälinen sopimus, jossa annetaan yksityisyydensuojaa, perusoikeuksia ja yksilön vapauksia koskevat riittävät takeet. SEUT 3 artiklan 2 kohdan mukaan ehdotetun sopimuksen

tekeminen kuuluu unionin yksinomaisen toimivallan alaan, joten toissijaisuusperiaate ei sovellu.

5 Ehdotuksen vaikutukset

Sopimus edistää sopimusosapuolten mahdollisuuksia järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa.

Sopimuksella ei ole vaikutusta Suomen kansalliseen lainsäädäntöön. Eurojust-asetusta täydentävää lainsäädäntöä on Suomessa säädetty laissa Suomen osallistumisesta Euroopan unionin rikosoikeudellisen yhteistyön viraston (Eurojust) toimintaan (1232/2019). Laissa säädetään muun muassa tietojen luovuttamisesta, siirtämisestä ja käsittelystä.

6 Ehdotuksen suhde perustuslakiin sekä perus- ja ihmisoikeuksiin

Sopimuksella ei ole vaikutusta Suomen kansalliseen lainsäädäntöön. Eurojust-asetusta täydentävää lainsäädäntöä on Suomessa säädetty laissa Suomen osallistumisesta Euroopan unionin rikosoikeudellisen yhteistyön viraston (Eurojust) toimintaan (1232/2019). Laissa säädetään muun muassa tietojen luovuttamisesta, siirtämisestä ja käsittelystä.

7 Ehdotuksen käsittely Euroopan unionin toimielimissä ja muiden jäsenvaltioiden kannat

Komissio on antanut 14.11.2023 kaksi ehdotusta: 1) komission ehdotus neuvoston päätökseksi Euroopan unionin ja Armenian tasavallan välisen, Euroopan unionin rikosoikeudellisen yhteistyön viraston (Eurojust) ja rikosasioissa tehtävästä oikeudellisesta yhteistyöstä vastaavien Armenian tasavallan toimivaltaisten viranomaisten välistä yhteistyötä koskevan sopimuksen tekemisestä (COM(2023) 705 final); ja 2) komission ehdotus neuvoston päätökseksi Euroopan unionin ja Armenian tasavallan välisen, Euroopan unionin rikosoikeudellisen yhteistyön viraston (Eurojust) ja rikosasioissa tehtävästä oikeudellisesta yhteistyöstä vastaavien Armenian tasavallan toimivaltaisten viranomaisten välistä yhteistyötä koskevan sopimuksen allekirjoittamisesta unionin puolesta (COM(2023) 706 final).

Sopimusehdotusta ja liitteitä käsiteltiin neuvoston rikosasioiden työryhmässä (COPEN) 29.11.2023 ja 20.12.2023, jossa sopimusehdotuksesta liitteineen päästiin yhteisymmärrykseen. Päätös sopimuksen allekirjoittamisesta on Coreper-käsittelyn jälkeen (13.12.2023) hyväksytty ympäristöneuvostossa. Juristi-lingvistit ovat tarkastaneet tekstin, ja päätösluonnokset on toimitettu Coreperin 24.1.2024 käsittelyyn ja alustavasti neuvostolle 29.1.2024 käsittelyyn. Samalla neuvoston on tarkoitus pyytää sopimuksen tekemiselle Euroopan parlamentin hyväksyntää. Hyväksynnän saatuaan neuvosto voi tehdä lopullisen päätöksen sopimuksen tekemisestä.

8 Ehdotuksen kansallinen käsittely

Komission neuvottelumandaattiin liittyen on eduskunnalle annettu E-kirje E 165/2020 vp: Komission suositus neuvoston päätökseksi luvan antamisesta aloittaa neuvottelut Euroopan unionin ja Algerian, Armenian, Bosnia ja Hertsegovinan, Egyptin, Israelin, Jordanian, Libanonin, Marokon, Tunisian ja Turkin välisistä, Euroopan unionin rikosoikeudellisen yhteistyön viraston (Eurojust) ja näiden kolmansien maiden rikosoikeudellisen yhteistyön alalla toimivaltaisten viranomaisten välillä tehtävää yhteistyötä koskevista sopimuksista.

Asiasta on annettu kiireellinen E-jatkokirjelmä EJ 6/2023 vp, joka on valmisteltu oikeusministeriössä. Asiakirja on käsitelty oikeus- ja sisäasioiden jaoston kirjallisessa menettelyssä 27.11. – 28.11.2023. Lakivaliokunnan kuuleminen asiassa on järjestetty 1.12.2023. Tämä U-kirjelmä on pääosin saman sisältöinen aiemmin annetun E-jatkokirjelmän kanssa. Asiakirja on käsitelty oikeus- ja sisäasioiden jaoston kirjallisessa menettelyssä 8.-11.1.2024.

9 Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto katsoo, että Suomen kannalta sopimus on hyödyllinen, koska sen arvioidaan voivan edistää sellaisten vaativien rikosten tutkintaa, joiden oikeuskäsittely on Suomen intressissä. Sopimus edistää osaltaan rikosvastuun toteutumista vakavissa rajat ylittävissä rikoksissa. Sopimus myös osaltaan edistää hallitusohjelman kirjausta järjestäytyneen rikollisuuden voimakkaasta torjumisesta. Valtioneuvosto voi hyväksyä neuvoston päätökset sopimuksen allekirjoittamisesta ja tekemisestä.